

TEVHÎDİN TARÎFİ VE MAHİYETİ (2/2)

Lûgatte tevhîd, "bir şeyin **bir** olduğuna hükmetmek ve onun bir olduğunu bilmektir."¹ İşte bu mânada tevhîd, her şeyi Bir'e yani yegâne tek olan Allah'a isnad etmek, her şeyi eşsiz ve tek Bir olan Allah'tan bilmek ve her şeyde eşsiz ve tek Bir'in eserlerini görmektir.

Terim olarak tevhîd; Allah'ın zatını, anlayışlarda tasavvur edilen, zihinlerde ve vehimlerde hayal edilen her şeyden soyutlayarak tek ve eşsiz olduğuna inanmak ve bunu ikrar etmektir. Allah'ın eşsiz bir tek olması demek, zâtında kısımlara ayrılmaması, zâtında ve sıfatlarında başkasına benzememesi ve ortağının olmaması demektir.²

İmam-ı A'zam Ebu Hanife şöyle der: "Tevhidin aslı, buna iman etmenin en doğru yolu şudur: Allah'a, meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine, öldükten sonra dirilmeye, kadere, hayrın ve şerrin Allah'tan olduğuna yani hayrı şerri Allah'ın yarattığına, hesap, mizan, cennet ve cehenneme inandım, bunların hepsi de haktır, demek gerekir."³

Tevhîdin manasını öğrenmek Allah'ın emrini yerine getirmek demektir. Zira Kurân-ı Kerîm'de Rabbimiz buyurur ki:

﴿فَاعْلَمْ أَنَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ﴾

"Bil ki Allah'tan başka ilah yoktur."⁴

Tevhîdin Kısımları:

Tevhîd iki kısımdır: **Rubûbiyet Tevhîdi** ve **Ulûhiyet Tevhîdi**. Geçen sohbette Rubûbiyet Tevhîdi işlenilmişti, bugünün sohbetin konusu Ulûhiyet Tevhîdidir.

Rubûbiyet Tevhîdi

Yeni konuya girmeden önce Rubûbiyet Tevhîdi konusunun özetini yapmakta fayda vardır.

Rubûbiyet tevhîdin kısımları bunlardır:

- a) Allah'tan başka yaratan yoktur.
- b) Allah'tan başka öldüren/ölmeyi yaratan ve diriltten yoktur.
- c) Allah'tan başka var eden ve yok eden yoktur.
- d) Allah'tan başka rızıkı yaratan yoktur.
- e) Allah'tan başka rab yoktur.

¹ Cürcânî, *Ta'rifât*, s. 69.

² Bkz. Ebu'l-Müntehâ, *Şerhu'l-Fıkhi'l-ekber*, İstanbul 1984, s. 3; Cürcânî, *Ta'rifât*, s. 69.

³ Ebu Hanife: *El-Fıkhu'l-Ekber*.

⁴ Muhammed Sûresi, 47:19.

Ulûhiyet Tevhîdi

Allah'ın zâtında, sıfatlarında ve fiillerinde bir, yegâne ve benzersiz olduğunu benimsemektir. Allah'ın zatı, kendisi demektir. **Zatta tevhîd**, O'nun zâtında tevhîd, kendisini tek ve yegâne kabul etmek anlamına gelir. Allah'ın zatına nispet edilen bir mânadır. **Sıfatlarda tevhîd**, sıfatların bir kısmının âcizlik, eksiklik ve yaratılmışlık özelliği taşıdığı için zât-ı ilâhiyyeden nefyedilmesi (selb ve tenzîh), bir kısmının da kemal ifade ettiği için zâta nispet edilmesi (sübut, isbat) gerekir. **Fiillerde tevhîd**, fiilî sıfatlar, Cenâb-ı Hakk'ın kâinata yönelik tasarruflarını ifade eder. Kâinatı ilkin var eden, geliştiren, değiştiren ve bu eylemleri her an devam ettiren Allah'tır. O'ndan başka yaratıcı yoktur. Esmâ-i hüsnânın yarısından fazlası insanla ve kâinatla ilgilidir.⁵

Ulûhiyet tevhîdini ifade eden **لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ** kelime-i tevhîdidir. Bu, Allah Teâlâ'nın, yegâne ma'bûd/ibâdet edilen, hüküm koyan, hükümlerle ilgili emreden-nehyeden, helal eden-haram eden ve itaat edilen olduğuna inanmaktır. Bu hususları kısaca şöyle açıklayabiliriz:

Ulûhiyet Tevhîdin Kısımları ve Delilleri

a) Allah'tan başka ibadete layık kimse yoktur.

﴿أَنْتَ يَا اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنَا فَاعْبُدْنِي ۚ وَأَقِمِ الصَّلَاةَ لِذِكْرِي﴾

“Muhakkak ki Ben, yalnızca Ben Allah'ım. Benden başka ilâh yoktur.

Bana kulluk et; Beni anmak için namaz kıl.”⁶

﴿وَمَا أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ مِنْ رَسُولٍ إِلَّا نُوحِي إِلَيْهِ أَنَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنَا فَاعْبُدُونِ﴾

“Nitekim senden önce hiçbir peygamber göndermedik ki ona, ‘Benden başka ilah yok, öyleyse yalnız Bana ibadet edin!’ diye vahyetmiş olmayalım.”⁷

b) Allah ve Resûlünden başka hüküm koyan yoktur.

Hz. Peygamber ﷺ'in hüküm koyma yetkisi var dediğimizde, onun ancak Allahu teâlâ tarafından verildiği için kabul etmekteyiz. Rabbimiz buna Kurân-ı Kerîm'de bizzat şahitlik etmektedir:

﴿وَمَا كَانَ لِمُؤْمِنٍ وَلَا مُؤْمِنَةٍ إِذَا قَضَى اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَمْرًا أَنْ يَكُونَ لَهُمُ الْخِيَرَةُ مِنْ أَمْرِهِمْ ط
وَمَنْ يَعِصِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ فَقَدْ ضَلَّ ضَلَالًا مُبِينًا﴾

⁵ Özler, Mevlut, “Tevhid”, *DİA*, XXXXI, 19.

⁶ Tâhâ Sûresi, 20:14.

⁷ Enbiyâ Sûresi, 21:25.

“Allah ve Resûlü bir iş hakkında hüküm verdikleri zaman, hiçbir mü'min erkek ve hiçbir mü'min kadın için kendi işleri konusunda tercih kullanma hakları yoktur. Kim Allah'a ve Resûlüne karşı gelirse şüphesiz ki o apaçık bir şekilde sapmıştır.”⁸

c) Allah ve Resûlünden başka emreden-nehleden yoktur.

﴿إِنَّ رَبَّكُمُ اللَّهُ الَّذِي خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ ثُمَّ اسْتَوَىٰ عَلَى الْعَرْشِ يُغْشِي اللَّيْلَ النَّهَارَ يَطْلُبُهُ حَثِيثًا ۗ وَالشَّمْسُ وَالْقَمَرُ وَالنُّجُومُ مُسَخَّرَاتٌ بِأَمْرِهِ ۗ أَلَا لَهُ الْخَلْقُ وَالْأَمْرُ ۗ تَبَارَكَ اللَّهُ رَبُّ الْعَالَمِينَ﴾

“Şüphesiz, Rabbiniz o Allah'tır ki, gökleri ve yeri altı zaman devresi içinde yarattı, sonra kâinat üzerinde hükümranlığını kurdu (istiva). O geceyi, hemen arkasından kendisini kovalayan gündüze örter. Güneş, ay ve yıldızları da daima irâdesine boyun eğmiş durumda var etmiştir. Bilesiniz ki yaratmak da emretmek de O'na mahsustur. Âlemlerin Rabbi Allah ne yücedir!”⁹

“Bilesiniz ki yaratmak da emretmek de O'na mahsustur.” Baştan sona takdir etme ve tekvîn (var etme) de O'nun, kabul etme ve şeriat koyma da. Şu hâlde hacim ve miktarı bulunan yaratıklar da O'nun mülkü, onlar üzerinde cereyan eden hacimsiz, miktarsız emirler de. Yani yaratma da O'nun, yürütme de O'nundur.

Yukarıda da zikredildiği gibi Hz. Peygamber ﷺ'in hüküm koyma yetkisi ancak Allah tarafından verildiği için geçerlidir. Hemen hemen aynı manayı ifade eden emir-nehiy konusunda durum aynıdır. Rabbimiz Kurân-ı Kerîm'de şöyle buyurmaktadır:

﴿الَّذِينَ يَتَّبِعُونَ الرَّسُولَ النَّبِيَّ الْأُمِّيَّ الَّذِي يَجِدُونَهُ مَكْتُوبًا عِنْدَهُمْ فِي التَّوْرَةِ وَالْإِنْجِيلِ يَأْمُرُهُمْ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَاهُمْ عَنِ الْمُنْكَرِ وَيُحِلُّ لَهُمُ الطَّيِّبَاتِ وَيُحَرِّمُ عَلَيْهِمُ الْخَبَائِثَ وَيَضَعُ عَنْهُمْ إِصْرَهُمْ وَالْأَغْلَالَ الَّتِي كَانَتْ عَلَيْهِمْ﴾

“Yanlarındaki Tevrat ve İncil'de yazılı bulunan o elçiye, o ümmi Peygamber'e uyanlar (var ya), işte o (peygamber) onlara iyiliği emreder, onları kötülükten nehyeder, onlara temiz şeyleri helal, pis şeyleri haram kılar. Ağırıklarını ve üzerlerindeki zincirleri indirir...”¹⁰

d) Allah ve Resûlünden başka helal eden, haram eden yoktur.

﴿وَلَا تَقُولُوا لِمَا تَصِفُ أَلْسِنَتَكُمُ الْكَذِبَ هَذَا حَلَالٌ وَهَذَا حَرَامٌ لِتَفْتَرُوا عَلَى اللَّهِ الْكَذِبَ ۗ﴾

﴿إِنَّ الَّذِينَ يَفْتَرُونَ عَلَى اللَّهِ الْكَذِبَ لَا يُفْلِحُونَ﴾

“Dilleriniz yalana alışageldiğinden dolayı, Allah'a karşı yalan uydurmak için, “bu helaldir, şu haramdır” demeyin. Şüphesiz Allah'a karşı yalan uyduranlar kurtuluşa eremezler.”¹¹

⁸ Ahzâb Sûresi, 33:36.

⁹ A'râf Sûresi, 7:54.

¹⁰ Ârâf Sûresi, 7:157.

¹¹ Nahl Sûresi, 16:116.

Helal etme ve haram etme, Allah'ın yetkisindedir. Mü'min bir kimse, bir şeye helal diyorsa, Allah'ın onu helal etmiş olduğunu naklediyor demektir. Allah, helal etmemişse, helal demekle Allah'a iftira etmektir. Eğer helaldir derken, Allah'ın helal etme haram etme yetkisini kabul etmiyor da kendisinin helal edici ve haram edici olduğunu iddia ediyorsa bu apaçık rablık ve ilahlık iddiasıdır ki hem küfür hem şıktır. Rabbimiz Peygamber efendimiz ﷺ'e haram ve helal koyma yetkisini verdiğini az önce okuduğumuz ayetten öğreniyoruz. Kurân-ı Kerîm'de kafirleri vasfederken Mevlâ teâlâ şöyle buyurmaktadır:

﴿لَا يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَلَا بِالْيَوْمِ الْآخِرِ وَلَا يُحَرِّمُونَ مَا حَرَّمَ اللَّهُ وَرَسُولُهُ﴾

“Allah'a ve ahiret gününe inanmayan, Allah ve Resulü'nün haram kıldığını haram saymayan kişiler...”¹²

e) Allah'tan başka gerçek manada itaat edilen varlık yoktur.

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ وَأُولِي الْأَمْرِ مِنْكُمْ ۚ فَإِنْ تَنَازَعْتُمْ فِي شَيْءٍ فَرُدُّوهُ إِلَى اللَّهِ وَالرَّسُولِ إِنْ كُنْتُمْ تُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ ۗ ذَلِكَ خَيْرٌ وَأَحْسَنُ تَأْوِيلًا﴾

“Ey iman edenler! Allah'a itaat edin. Peygamber'e itaat edin ve sizden olan ulu'l-emre (idarecilere) de. Herhangi bir hususta anlaşmazlığa düştüğünüz takdirde, Allah'a ve ahiret gününe gerçekten inanıyorsanız, onu Allah ve Resûlüne arz edin.

Bu, daha iyidir, sonuç bakımından da daha güzeldir.”¹³

Peygamber'e itaat, Allah emrettiği için Allah'a itaat sayılmıştır. Ulû'l-emirleri oluşturan âmirlere itaat, Allah'ın hükümlerini uygulattığı için Allah'a itaatten sayılmış, âlimlere itaat ise, onlara sorduktan sonra âyet ve hadislerden çıkardıkları hükümleri kabul etmektir. Çünkü kime olursa olsun, Allah emrettiği için, o itaat Allah'a yapılmış demektir.

﴿أَلَمْ أَعْهَدْ إِلَيْكُمْ يَا بَنِي آدَمَ أَنْ لَا تَعْبُدُوا الشَّيْطَانَ ۚ إِنَّهُ لَكُمْ عَدُوٌّ مُبِينٌ ۚ وَأَنْ اعْبُدُونِي ۗ هَذَا صِرَاطٌ مُسْتَقِيمٌ﴾

“Ey Âdemoğulları! Ben size şeytana itaat etmeyin, çünkü o sizin apaçık düşmanınızdır; Bana kulluk ediniz, bu doğru yoldur, diye bildirmedim mi?”¹⁴

Kur'an'da bazen ibadetin itaat manasında bazen de itaatın ibadet manasında kullanıldığı görülmektedir. Nitekim Yâsîn süresindeki “şeytana ibadet etmeyin/tapmayın” demek şeytana itaat etmeyin, anlamına gelmektedir.

¹² Tevbe Sûresi, 9:29.

¹³ Nisâ Sûresi, 4:59.

¹⁴ Yâsîn Sûresi, 36:61-62.

Bu âyet-i kerimeler, “*Lâ ilâhe illallah*”ın manasını açıklamaktadırlar. Özetle “*Lâ ilâhe illallâh*” demek, Allah’tan başka kulluk edilmeye ve ibadet edilmeye layık kimse yoktur, Allah’tan başka mutlak anlamda helal eden haram eden yoktur, Allah’tan başka mutlak anlamda hüküm koyan yoktur demektir.

Eğer biz “*Lâ ilâhe illallah*” diyorsak, imanda, ibadette, ahlakta ve hukuk sisteminde ancak Allah’ın hükümlerine müracaat edip Allah’ın hükümlerini kalbimizle tasdik edeceğiz, bu tasdike göre de bütün hayatta uygulayacağız. Yani İslam itikadına göre inanacağız, İslam fıkına göre mâlî, bedenî ve hem mâlî hem bedenî ibadetlerimizi yapacağız, İslam ahlakıyla ahlaklanacağız, hayatımızdaki bütün uygulamalarımızda İslam hukukuna göre davranacağız. İşte kelime-i tevhit olan “*Lâ ilâhe illallâh*”ın mesajı budur.

Mü’min kişi, daima imanına göre amel eden insandır. Kâinatı ve bizi yaratan Allah’tan üstün kimse olmadığına, O’nun bilgisinden üstün bilgi, O’nun hükmünden üstün hüküm, O’nun kitabından üstün kitap olmadığına göre, bütün hayatımızı, Allah’ın üstün ilmine, üstün hükmüne ve üstün kitabına tabi kılacağız, bu uygulamaları da her sahada Allah’ın örnek olarak gönderdiği Hz. Peygamber Efendimizi izleyerek yapacağız.

Alınacak Dersler:

- 1) Allah’ın varlığının bilinmesinin yanında Allah’ın kanun koyan, helal ve haramı koyan yegane güç olduğuna inanmak ta gerekir.
- 2) Allah’ın Peygamberi olan Hz. Muhammed Mustafa (sav) de kanun koyar , helal ve haramı tayin edebilir.
- 3) Gücümüz nispetinde Allah’ın koyduğu nizam içinde hareket etmemiz gerekir.
- 4) Allah ve Rasulünün ortaya koyduğu ve çerçevesini çizdiği bir dünya hayatı yaşamaya gayret edelim.

Ödev:

Bu dersi bir önceki dersle birlikte aile efradımıza da okuyalım ve müzakere edelim.